

Житомирський державний університет імені Івана Франка
Соціально-психологічний факультет
Кафедра соціальної та практичної психології

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ /
ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ**

Обов'язкової освітньої компоненти

Диференційна психологія з практикумом

**для підготовки здобувачів
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти**

Галузь знань
Спеціальність
Освітня програма
Факультет

05 «Соціальні та поведінкові науки»
053 Психологія
Психологія
Соціально-психологічний

Укладачі: доктор психологічних наук, доцент
Кириченко Віктор,
доктор психологічних наук, доцент Мазяр Олег

Розглянуто та схвалено
на засіданні кафедри соціальної та практичної
психології
Протокол від « ___ » _____ 2021 р. № ____

Завідувач кафедри

ПОРТНИЦЬКА Наталія

ЗМІСТ:

№	Вид заняття	Тема заняття	Стор.
1.	Завдання для самостійної роботи № 1	Методи дослідження у диференціальній психології	3
2.	Завдання для самостійної роботи № 2	Індивідуальність як системно-інтегральний рівень життєдіяльності	5
3.	Завдання для самостійної роботи № 3	Вплив спадковості і середовища на поведінку людини	6
4.	Завдання для самостійної роботи № 4	Проблема темпераменту у диференціальній психології	8
5.	Завдання для самостійної роботи № 5	Диференціально-психологічні аспекти навчальної діяльності	11
6.	Завдання для самостійної роботи № 6	Особистість у диференціально-психологічному вимірі	12
7.	Завдання для самостійної роботи № 7	Здібності у структурі індивідуальності	14
8.	Завдання для самостійної роботи № 8	Диференціально-психологічні аспекти професійної діяльності	15

Тема самостійної роботи: Методи дослідження у диференційній психології

Завдання для самостійної роботи:

1. Опрацюйте теоретичні питання практичного заняття № 1
2. Виконайте практичне завдання до практичного заняття № 1
3. Дайте відповіді на контрольні питання теми:
Охарактеризуйте основні методи диференціальної психології. Визначте їхні діагностичні можливості та обмеження.
Які ознаки вказують на нормальний розподіл даних на графіку? Наведіть приклади нормального розподілу даних у психологічних дослідженнях.
Які ознаки вказують на відхилення від нормального розподілу даних на графіку? На конкретних прикладах вкажіть форми відхилень від нормального розподілу.
Проаналізуйте умови, які можуть впливати на розподіл даних у психологічних дослідженнях.

Методичні рекомендації до виконання завдань самостійної роботи

1. Теми досліджень, які можна використати для виконання практичного завдання¹:
 - Акцентуація характеру і стиль саморегуляції навчальної діяльності студентів-психологів
 - Індивідуально-типологічні особливості стильової саморегуляції студентів із різним рівнем успішності
 - Особистісна ідентичність сучасного вчителя і особливості його спілкування
 - Взаємодія копінг-стратегій у взаємодії вчителя та учнів
 - Вивчення етнічних стереотипів з допомогою проєктивних малюнків
 - Соціально-психологічні механізми засвоєння дітьми алкогольної традиції
 - Образ радіації в малюнках школярів, що проживають на забруднених територіях
 - Використання минулих успіхів учнів для підвищення їх відповідальності
 - Біографічні чинники описів українського національного характеру в повістях В.Г. Короленка
 - Розвиток довільної пам'яті молодших школярів на уроках читання
 - Вивчення особливостей образу професійного майбутнього студентів з різним рівнем успішності

Схема виконання практичного завдання:

- ⇒ Тема психологічного дослідження.
- ⇒ Визначені психологічні відмінності, які досліджуватимуться.
- ⇒ Методи дослідження індивідуальних або групових психологічних відмінностей: мета та інструкція.

Рекомендована література

- Диференційна психологія : підручник / за заг. ред. С. Д. Максименка. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2013.
- Карапетрова О. В. Диференціальна психологія: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Бердянськ : БДПУ, 2014.
- Либин А. В. Дифференциальная психология: на пересечении европейских, российских и американских традиций. Москва, 2006.
- Мазяр О. В. Диференціальна психологія: модульний курс : навчальний посібник. Київ, 2017.
- Мейли Р. Факторный анализ личности. *Психология индивидуальных различий : тексты* / Под редакцией Ю. Б. Гиппенрейтер, В. Я. Романова. Москва, 1982.
- Нартова-Бочавер С. К. Дифференциальная психология. Москва, 2003.
- Палій А. А. Диференціальна психологія. Київ, 2010.

¹ Теми запропоновано за джерелом: Музика О.Л. Курсові роботи з психології: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. – 104 с.

Равич-Щербо И. В. Исследование природы индивидуальных различий методом близнецов.
Психология индивидуальных различий: тексты / [под редакцией Ю. Б. Гиппенрейтер,
В. Я. Романова]. Москва, 1982.

Тема самостійної роботи: Індивідуальність як системно-інтегральний рівень життєдіяльності

Завдання для самостійної роботи:

1. Опрацюйте теоретичні питання практичного заняття № 2
2. Виконайте практичне завдання до практичного заняття № 2
3. Дайте відповіді на контрольні питання теми:
*Охарактеризуйте основні принципи формального підходу.
Покажіть на конкретному прикладі (літературному або видатної особи) особливості інтеграції елементів індивідуальності. Зокрема, як між собою взаємодіють генетичні задатки та соціально сформовані якості?
Покажіть на конкретних прикладах, яким чином взаємодіють ендо- та екзофактори у ситуації компенсації комплексу неповноцінності та обдарованості.*

Методичні рекомендації до виконання завдань самостійної роботи

Схема виконання практичного завдання:

- ⇒ Встановіть послідовність обрання геометричних фігур у кожного з партнерів.
- ⇒ Зіставте збіг обрання фігур.
- ⇒ Проаналізуйте ступінь компенсації основних психологічних характеристик.
- ⇒ Зробіть загальні висновки та розробіть рекомендації кожному з партнерів.

Рекомендована література

- Анастаси А. Дифференциальная психология. Индивидуальные и групповые различия в поведении. Москва, 2001.
- Диференційна психологія : підручник / за заг. ред. С. Д. Максименка. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2013.
- Карапетрова О. В. Диференціальна психологія: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Бердянськ : БДПУ, 2014.
- Кондрашихина О. А. Дифференциальная психология. Київ, 2009.
- Либин А.В. Дифференциальная психология: на пересечении европейских, российских и американских традиций. Москва, 2006.
- Мазяр О. В. Диференціальна психологія: модульний курс : навчальний посібник. Київ, 2017.
- Нартова-Бочавер С. К. Дифференциальная психология. Москва, 2003.
- Палій А. А. Диференціальна психологія. Київ, 2010.
- Богданов В. А. Структурная модель личности и психическая деятельность. *Личность и деятельность: межвуз. сб.* Ленинград, 1982.
- Мерлин В. С. Психология индивидуальности. Москва; Воронеж, 1996.
- Платонов К. К. Структура и развитие личности. Москва, 1986.
- Равич-Щербо И. В. Исследование природы индивидуальных различий методом близнецов. *Психология индивидуальных различий: тексты* / [под редакцией Ю. Б. Гиппенрейтер, В. Я. Романова]. Москва, 1982.
- Социальные и биологические факторы развития человека. *Вопросы философии.* 1972. № 9.

Тема самостійної роботи: Вплив спадковості і середовища на поведінку людини

Завдання для самостійної роботи:

1. Опрацюйте теоретичні питання практичного заняття № 3
2. Виконайте практичне завдання до практичного заняття № 3
3. Дайте відповіді на контрольні питання теми:
Проаналізуйте особливості впливу спадковості на інтелектуальний розвиток індивіда в ситуації відмінного соціального оточення.
Яким чином взаємодіють між собою спадковість і соціальне середовище при формуванні особистісної тривожності, підвищеного рівня агресивності, сексуальної орієнтації.
Опишіть можливі наслідки впливу на поведінку минулого досвіду в ситуації вчинення тяжкого злочину.
Опишіть біологічні і соціально-психологічні чинники статевої диференціації індивідів.

Методичні рекомендації до виконання завдань самостійної роботи

Теми досліджень, які можуть бути використані для виконання практичного завдання²:

- Акцентуація характеру і стиль саморегуляції навчальної діяльності студентів-психологів
- Індивідуально-типологічні особливості стильової саморегуляції студентів із різним рівнем успішності
- Гендерні особливості структури мотиваційної сфери обдарованої особистості
- Взаємодія копінг-стратегій у взаємодії вчителя та учнів
- Вивчення етнічних стереотипів з допомогою проєктивних малюнків
- Соціально-психологічні механізми засвоєння дітьми алкогольної традиції
- Біографічні чинники формування основних життєвих стратегій творчо обдарованої особистості
- Біографічні чинники описів українського національного характеру в повістях В.Г. Короленка
- Соціальна дезадаптованість творчо обдарованих дітей в оповіданнях Івана Франка «Малий Мирон» та «Грицева шкільна наука» (психобіографічний аналіз)
- Вплив стосунків з батьками на розвиток творчої спрямованості С.П. Корольова
- Розвиток довільної пам'яті молодших школярів на уроках читання
- Динаміка психічних станів молодших школярів у навчальній діяльності

Схема виконання практичного завдання:

1. Предмет психологічного дослідження.
2. Ймовірні фактори спадковості і середовища, які визначають характер формування досліджуваного психологічного феномену.

Рекомендована література

- Диференційна психологія : підручник / за заг. ред. С. Д. Максименка. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2013.
- Ильин Е. П. Дифференциальная психофизиология мужчины и женщины. Санкт-Петербург, 2006.
- Ильин Е. П. Дифференциальная психофизиология. Санкт-Петербург, 2001.
- Карапетрова О. В. Дифференціальна психологія: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Бердянськ : БДПУ, 2014.
- Левонтин Р. Человеческая индивидуальность: наследственность и среда. Москва, 1993.
- Либин А. В. Дифференциальная психология: на пересечении европейских, российских и американских традиций. Москва, 2006.
- Мазяр О. В. Дифференціальна психологія: модульний курс : навчальний посібник. Київ, 2017.

² Теми запропоновано за джерелом: Музика О.Л. Курсові роботи з психології: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. – 104 с.

- Небылицын В. Д. Психофизиологические исследования индивидуальных различий. Москва, 1976.
- Палій А. А. Диференціальна психологія. Київ, 2010.
- Равич-Щербо И. В. Исследование природы индивидуальных различий методом близнецов. *Психология индивидуальных различий: тексты* / [под редакцией Ю. Б. Гиппенрейтер, В. Я. Романова]. Москва, 1982.
- Русалов В. М. Биологические основы индивидуально-психологических различий. Москва, 1979.
- Социальные и биологические факторы развития человека. *Вопросы философии*. 1972. № 9.
- Теплов Б. М. Проблемы индивидуальных различий. Москва, 1961.

Тема самостійної роботи: Проблема темпераменту у диференційній психології

Завдання для самостійної роботи:

1. Опрацюйте теоретичні питання практичного заняття № 4
2. Виконайте практичне завдання до практичного заняття № 4
3. Дайте відповіді на контрольні питання теми:
Охарактеризуйте спільні та відмінні положення в конституційних і психологічних типологіях темпераменту.
Зробіть темпераментальний аналіз героїв відомих казок, мультфільмів, художніх фільмів (на власний смак).
Проаналізуйте причини того, чому на сучасному етапі розвитку психології вчені не схильні досліджувати темпераментальні відмінності і зосереджуються на відмінностях у розвитку властивостей нервової системи?
4. Виконайте професійно-орієнтоване завдання (практичне заняття № 5-6).

Методичні рекомендації до виконання завдань самостійної роботи

1. Схема виконання практичного завдання: тип темпераменту літературного персонажу відповідно до кожної концепції темпераменту.
2. Виконання професійно-орієнтованого завдання

Тексти професійно-орієнтованих завдань

▪ Ви працюєте психологом у приватній організації. До Вас звернувся керівник банківської установи: «Слабке місце кількох наших відділень – оператори, які працюють з кредитами. Вони надто м'які, невимогливі та неухважні щодо тих, кому надають можливість отримати кредит у нашому банку. Звичайний відсів працівників приносить нам збитки не лише пов'язані з їхнім навчанням, але й з тими кредитними договорами, які вони встигають укласти. Чи не могли би Ви допомогти нам підібрати щонайменше трьох ефективних працівників із числа претендентів, яких ми надамо?».

Схема аналізу:

1. *Сформулюйте проблему у психологічних термінах (підберіть літературу, проаналізуйте власний досвід у виконанні завдання, сформулюйте проблемні моменти та шляхи їх усунення, складіть детальний план роботи психолога).*
2. *Вивчіть типологічні та індивідуальні психологічні відмінності претендентів на посаду оператора кредитного відділу банку. В ході дослідження скористайтеся методикою експрес-діагностики властивостей нервової системи за психомоторними показниками Є.П. Ільїна. Результати представте у формі графіків зміни максимального темпу рухів руки та індивідуального профілю особистості на прикладі претендентів, які підходять на посаду. Встановіть, який тип нервової системи може сприяти успішній діяльності.*
3. *Змодельуйте фрагмент консультативної бесіди з керівником банківської установи, де Ви повідомляєте результати дослідження і надаєте рекомендації.*
4. *Здійсніть самоаналіз та підсумкову рефлексію виконання Вами професійно-орієнтованого завдання та складіть програму саморозвитку.*
▪ До психолога звернувся один з адміністраторів форекс-компанії: «Ми набрали працівників, які забезпечують цілодобову онлайн-підтримку наших клієнтів, які займаються трейдерською діяльністю. Це передбачає швидку та компетентну відповідь на питання клієнтів. Після отримання допомоги наші клієнти оцінюють рівень такої допомоги. Виявилось, що певна кількість наших працівників оцінюється не на належному рівні: баряться з відповідями (а це інколи приносить фінансові збитки клієнтам), дають неточну відповідь, не здатні порозумітися з клієнтами, інколи взагалі впродовж трьох годин не надавали консультації (можливо, спали чи займалися власними справами). Ми вже звільняли їх, набирали нових, але ця робота плінна. Нам хотілося би набрати таких працівників, які менше відволікалися би, менше втомлювалися».
- До психолога звернувся директор приватної типографії: «Не можу збагнути, чому одні працівники працюють нормально, а інші допускають багато помилок під час набору тексту та

його форматування? Останнього разу ми взагалі втратили найкращого клієнта, тому що надрукували з помилками його візитівки. Чому мої працівники працюють по-різному і що можна зробити в цій ситуації?».

- До психолога звернувся начальник охоронної структури: «Впродовж останніх кількох тижнів у нашому місті було скоєно три спроби пограбування банківських установ. І хоча грабували поки що саме ті установи, де відсутня постійна охорона, ми все ж намагаємося підвищувати професіоналізм наших охоронців: частіше проводимо додаткові інструктажі, впроваджуємо нові іспити, однак результати як на мене отримали протилежні: вони виглядають втомленими, почастишали нервові зриви, деякі навіть зловживають алкогольними напоями, відволікаються з об'єкту охорони. Допоможіть зрозуміти причини цього явища».

- До психолога звернувся керівник приватної фірми, що займається міськими перевезеннями пасажирів, з проблемою підбору водіїв: «Ми займаємося перевезеннями вже третій рік. Закупили нові автобуси, сподіваючись, що за рахунок цього зможемо підвищити пасажиропотік. Однак несподівано зіткнулися з проблемою плинності кадрів. Можливо, впливає неспроможність водіїв працювати в умовах підвищеної напруги: у них щільний графік роботи, часто виникають конфлікти з пасажиром, та й складна ситуація на автошляхах додає виснаження. Допоможіть підібрати працівників, які б могли тривалий час працювати у таких несприятливих умовах».

- До психолога звернувся керівник фірми, що займається автоперевезеннями, з проблемою підбору водіїв: «Окремі наші водії часто допускають помилки в обрахунках здачі пасажиром, що є підставою для їх частого звільнення. Принаймні нічим іншим ми не можемо пояснити їхню фінансову звітність, якщо не брати до уваги банальні крадіжки. Зрозуміло, що причиною помилок може бути щільний графік роботи, конфлікти з пасажиром, та й складна ситуація на автошляхах додає виснаження. Допоможіть підібрати працівників, які б могли тривалий час працювати у таких несприятливих умовах».

- До шкільного психолога звернувся вчитель алгебри та геометрії, що має емоційно-методичний стиль роботи: «У 9-А класі є ряд невстигаючих учнів з алгебри та геометрії, які на інших предметах мають вищі учбові показники. Це питання уже підіймалося на батьківських зборах і навіть на педагогічній раді. Я розмовляв з цими учнями: вони скаржаться, що швидко втомлюються, у них болить голова під час виконання домашнього завдання. Я не знаю, чи цьому можна вірити, оскільки на уроках вони постійно відволікаються, розмовляють, займаються своїми справами. З іншого боку, я не можу зменшити навчальне навантаження, бо вони не отримують мінімуму знань, що вимагається освітньою програмою. Допоможіть розібратися в цій ситуації. Можливо, мені потрібно щось змінити у своїй роботі?»

- До шкільного психолога звернувся завуч із виховної роботи: «Я помітила, що ряд учителів під час наради директора чи на педагогічних радах поведуться гірше за учнів. Вони дозволяють собі перевіряти зошити, заповнювати журнали, розмовляють з колегами, сміються. Ми вже втомилася давати зауваження. Натомість вони не чують того, про що йдеться на нарадах, а потім виникають проблеми при виконанні розпоряджень, перепитують у мене, що і як треба робити. Я вже іноді не стримуюсь. Й останнього разу нагрубилася заслуженій вчительці. Допоможіть зрозуміти причини таких порушень поведінки й порадьте, що робити в цій ситуації. Здається, наші адміністративні методи не діють».

- До шкільного психолога звернувся вчитель фізичної культури: «У кожному класі є учні, які мають низькі бали, проте, як з'ясовується, вони є відмінниками. Тому на мене тиснуть і класні керівники, й окремі вчителі-предметники, в яких вони виграють олімпіади, а останнім часом і батьки, щоб я ставив їм незаслужені високі бали. Я не можу сказати, що вони не стараються. Однак об'єктивні показники лишаються низькими. Я це пов'язую з тим, що вони повільніше реагують на сигнали про початок вправи, із запізненням починають бігти тощо. Може, я щось не так пояснюю, неправильно відпрацьовую певні навички. Допоможіть зрозуміти, чому так трапляється, щоб я знав, що відповідати батькам».

- До психолога звернувся декан історичного факультету: «Ми підбираємо на посаду лаборантів двох працівників. Перед лаборантами стоять завдання заповнювати й систематично оновлювати електронну базу факультету. Минулого року ми почали виконувати

цю роботу, однак зіштовхнулися з тим, що під час її виконання допускається велика кількість технічних помилок, які згодом зумовили чимало проблем. Допоможіть нам підібрати таких працівників, які допускать мінімум помилок».

Рекомендована література

- Акинщикова Г. И. Соматическая и психофизиологическая организация человека. Ленинград, 1977.
- Ильин Е. П. Дифференциальная психофизиология мужчины и женщины. Санкт-Петербург, 2006.
- Левонтин Р. Человеческая индивидуальность: наследственность и среда. Москва, 1993.
- Мазяр О. В. Диференціальна психологія: модульний курс : навчальний посібник. Київ, 2017.
- Мазяр О. В. Особливості роботи над професійно-орієнтованим завданням з курсу «Диференційна психологія». *Професійно-орієнтовані завдання з психології* / В. В. Горбунова [та ін.]; за ред. О. Л. Музики. Житомир, 2010.
- Небылицын В. Д. Психофизиологические исследования индивидуальных различий. Москва, 1976.
- Палій А. А. Диференціальна психологія. Київ, 2010.
- Русалов В. М. Биологические основы индивидуально-психологических различий. Москва, 1979.
- Социальные и биологические факторы развития человека. *Вопросы философии*. 1972. № 9.

Тема самостійної роботи: Диференціально-психологічні аспекти навчальної діяльності

Завдання для самостійної роботи:

1. Дайте відповідь на теоретичні питання:

Типологічні особливості і успішність навчальної діяльності.

Пізнавальні стилі в учбовій діяльності.

Стилі педагогічної діяльності:

- емоційно-імпровізаційний;
- емоційно-методичний;
- розмірковуюче-імпровізаційний;
- розмірковуюче-методичний.

Стилі спілкування і керівництва вчителями учнів:

- авторитарний;
- демократичний;
- ліберальний.

Психолого-педагогічні особливості опитування учнів вчителями з різними стилями керівництва.

Рекомендована література

Выготский Л. С. Педагогическая психология / [под ред. В. В. Давыдова]. Москва, 1991.

Гинецинский В. И. Индивидуальность как предмет педагогической антропологии. *Советская педагогика*. 1991. № 9.

Ильин Е. П. Дифференциальная психофизиология. Санкт-Петербург, 2001.

Кондрашихина О. А. Дифференциальная психология. Киев, 2009.

Нартова-Бочавер С. К. Дифференциальная психология. Москва, 2003.

Талызина Н. Способности и обучение. *Семья и школа*. 1990. № 8.

Холодная М. А. Когнитивные стили: О природе индивидуального ума : учеб. пособ. Москва, 2002.

Шкуратова И. П. Когнитивный стиль и общение. Ростов н/Д., 1994.

Тема самостійної роботи: Особистість у диференційно-психологічному вимірі

Завдання для самостійної роботи:

1. Опрацюйте теоретичні питання практичного заняття № 7
2. Виконайте практичне завдання до практичного заняття № 7
3. Дайте відповіді на контрольні питання теми:
*Охарактеризуйте основні структурні елементи характеру.
Проаналізуйте спільні та відмінні положення у типологічних моделях характеру К. Леонарда та О.С. Лічко.
Проаналізуйте акцентуації характеру героїв казки А. Мілна «Вінні Пух».
Проаналізуйте акцентуації характеру героїв казки О.М. Толстого «Золотий ключик, або Пригоди Буратіно».
Опишіть основні теорії особистісних факторів.
У чому полягає слабкість вимірювання індивідуальних відмінностей?*
4. Виконайте професійно-орієнтоване завдання (практичне заняття № 8-9).

Методичні рекомендації до виконання завдань самостійної роботи

1. Схема виконання практичного завдання: тип характеру літературного персонажу у відповідності до кожної концепції характеру.
2. Виконання професійно-орієнтованого завдання

Тексти професійно-орієнтованих завдань

▪ Ви працюєте психологом у приватній організації. До Вас звернувся один із керівників «Нової Пошти» в області: «Ми хочемо вигідно вирізнятися на тлі інших компаній, які займаються доставкою документів, кореспонденції, вантажів. З логістичної точки зору, ми досягли значних успіхів. Але існують проблеми з підбором кадрів. Ми помітили, що особливо у передсвятковий час суттєво зростає кількість скарг клієнтів, непорозумінь. Скарги стосуються не стільки логістичних проблем, скільки спілкування. Замість того, щоби вибачитись за неякісні послуги (відправка посилки в інше відділення, пошкодження вантажу) наші оператори вдаються до безпідставної полеміки, а подекуди образ клієнтів. Виходить, що ми недалеко пішли від рівня обслуговування звичайної пошти. Допоможіть розібратися, чи це є проблема з кадрами чи з організацією самої роботи, оскільки така ситуація проявляється у багатьох відділеннях».

Схема аналізу:

1. *Сформулюйте проблему у психологічних термінах (підберіть літературу, проаналізуйте власний досвід у виконанні завдання, сформулюйте проблемні моменти та шляхи їх усунення, складіть детальний план роботи психолога).*

2. *Вивчіть індивідуальні психологічні відмінності працівників «Нової Пошти», які найчастіше потрапляють у конфліктні ситуації. В ході дослідження скористайтеся методикою багатофакторного дослідження особистості Р. Кеттелла (форма С). Результати представте у формі індивідуального профілю особистості на прикладі окремих працівників. Встановіть, які особистісні фактори можуть зумовлювати підвищену конфліктність працівників.*

3. *Змодельуйте фрагмент консультативної бесіди з керівником компанії, де Ви повідомляєте результати дослідження і надаєте рекомендації.*

4. *Здійсніть самоаналіз та підсумкову рефлексію виконання Вами професійно-орієнтованого завдання та складіть програму саморозвитку.*

▪ Ви працюєте психологом у міському відділі освіти. До Вас звернувся керівник міського центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді: «На посаду я заступив півроку тому. Майже одразу стикнувся з проблемою професійної байдужості рядових працівників. Вони досить часто не відгукуються на звернення інвалідів, малозабезпечених сімей. Ми, звісно, не завжди можемо здійснити реальну фінансову чи матеріальну допомогу, однак з їхнього боку я не бачу навіть намагань розібратися у суті справи. На своє виправдання вони говорять: «Все одно держава нічим не допоможе!». Допоможіть розібратися, звідки таке

ставлення до своїх обов'язків, адже вони знали, що робота полягає у наданні допомоги? Можливо, тоді я зможу знайти правильні слова для них».

▪ Ви працюєте психологом у міському відділі освіти. До Вас звернувся керівник благодійної організації «Я – мама!» з проханням: «Нашій організації лише два роки. Про нас все більше дізнаються у місті, а тому з'являється більше проектів. В основному реалізовувати наші проекти допомагають студенти педагогічного університету, але їх теж треба навчити тим формам роботи, з якими вони незнайомі. Ми стикнулися з тим, що вміти проводити певну роботу і пояснювати, як це треба робити, нетотожні уміння. Чи не могли би Ви допомогти нам обрати працівника з розвинутими педагогічними якостями, щоби він став успішним тренером. Ми плануємо здійснювати відбір претендентів на цю вакантну посаду серед студентів-випускників, які раніше нам допомагали».

▪ Ви працюєте психологом у приватній організації. До Вас звернувся керівник банківської установи: «Слабке місце кількох наших відділень – оператори, які працюють з кредитами. Вони надто м'які, невимогливі та неухважні щодо тих, кому надають можливість отримати кредит у нашому банку. Звичайний відсів працівників приносить нам збитки не лише пов'язані з їхнім навчанням, але й з тими кредитними договорами, які вони встигають укласти. Чи не могли би Ви допомогти нам підібрати щонайменше трьох ефективних працівників із числа претендентів, яких ми запропонуємо?».

▪ Ви працюєте психологом у психологічній службі вишу. До Вас звернувся завідувач кафедри іноземної мови: «Для підвищення ефективності роботи кафедри ми традиційно роздаємо доручення викладачам. Але вже який рік не можемо обрати ефективного організатора фахової практики. Організатор повинен швидко та якісно взаємодіяти з великою кількістю студентів і викладачів, домовлятися за місце проходження практики, розширяти бази практик, що досить важливо для перекладацької діяльності. Але важко знайти людину, яка вміла би домовлятися, організовувати і документально супроводжувати проходження практики. Допоможіть виявити таку особу на нашій кафедрі».

▪ Ви працюєте психологом однієї з міських шкіл. До вас звернувся завуч із виховної роботи: «Ми плануємо поставити на якісно вищий рівень роботу шкільного самоврядування. Попередні спроби були не зовсім вдалимими. Ми шукаємо ініціативних учнів, які будуть щиро цікавитися проблемами школи, пропонуватимуть альтернативні нестандартні шляхи їх вирішення. Але, як з'ясувалось, лише на етапі виборів школярі розробляли цікаві проекти, отримували гарні рекомендації від класних керівників, але потім не могли їх реалізувати. Допоможіть підібрати учнів із вищезазначеними характеристиками».

Рекомендована література

Диференційна психологія : підручник / за заг. ред. С. Д. Максименка. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2013.

Карапетрова О. В. Диференціальна психологія: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Бердянськ : БДПУ, 2014.

Лазурский А. Ф. Классификация личностей. *Психология индивидуальных различий: тексты* / [под редакцией Ю. Б. Гиппенрейтер, В. Я. Романова]. Москва, 1982.

Левитов Н.Д. Проблема характера в современной психологии. *Психология индивидуальных различий: тексты* / [под редакцией Ю. Б. Гиппенрейтер, В. Я. Романова]. Москва, 1982.

Либин А. В. Дифференциальная психология: на пересечении европейских, российских и американских традиций. Москва, 2006.

Мазяр О. В. Диференціальна психологія: модульний курс : навчальний посібник. Київ, 2017.

Мейли Р. Черты личности. *Психология личности: тексты* / [под ред. Ю. Б. Гиппенрейтер, А. А. Пузыря]. Москва, 1982.

Нартова-Бочавер С. К. Дифференциальная психология. Москва, 2003.

Палій А. А. Диференціальна психологія. Київ, 2010.

Психология и психоанализ характера. *Хрестоматия по психологии и типологии характеров*. Самара, 1998.

Тема самостійної роботи: Здібності у структурі індивідуальності

Завдання для самостійної роботи:

1. Опрацюйте теоретичні питання практичного заняття № 10
2. Дайте відповіді на контрольні питання теми:
Проаналізуйте відмінності у змістовому наповненні категорій «задатки», «здібності», «обдарованість», «талант», «геніальність».
Охарактеризуйте спільні та відмінні умови формування загальних та спеціальних здібностей.
Наведіть відомі приклади компенсації здібностей у розвитку обдарованості.
Проаналізуйте основні показники діяльності як критерію вивчення здібностей та обдарованості.
Охарактеризуйте основні методи дослідження здібностей, обдарованості та геніальності.

Рекомендована література

- Анастаси А. Дифференциальная психология. Индивидуальные и групповые различия в поведении. Москва, 2001.
- Гальтон Ф. Наследственность таланта. Её законы и последствия. Москва, 1996.
- Голубева Э.А. Способности. Личность. Индивидуальность: [биосоциальная природа человека]. Дубна, 2005.
- Дифференційна психологія : підручник / за заг. ред. С. Д. Максименка. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2013.
- Дружинин В. Н. Психология общих способностей. Санкт-Петербург, 2002.
- Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / за ред. В. О. Моляко, О. Л. Музики. Житомир, 2006.
- Карапетрова О. В. Дифференціальна психологія: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Бердянськ : БДПУ, 2014.
- Кондрашихина О.А. Дифференциальная психология. Киев, 2009.
- Кульчицкая Е. И. Одарённость: природа и сущность. *Обдарована дитина*. 2002. № 1.
- Кульчицкая Е. И. Сирень одаренности в саду творчества. Житомир, 2008.
- Либин А.В. Дифференциальная психология: на пересечении европейских, российских и американских традиций. Москва, 2006.
- Мазяр О. В. Дифференціальна психологія: модульний курс : навчальний посібник. Київ, 2017.
- Моляко В. А. Психология детской одарённости. Киев, 1995.
- Музыка О. Л. Развитие способностей та обдарованості в процесі вікового розвитку особистості. *Актуальні проблеми психології: Проблеми психології творчості та обдарованості: збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України* / за ред. В.О. Моляко. Житомир, 2007. Т. 12. Вип. 2.
- Нартова-Бочавер С. К. Дифференциальная психология. Москва, 2003.
- Палій А. А. Дифференціальна психологія. Київ, 2010.
- Платонов К. К. Проблема способностей. Москва, 1972.
- Семенова Р. О. Обдарованість як проблема сучасної освіти. *Актуальні проблеми психології: Психологія обдарованості: збірник наукових праць* / за ред. С. Д. Максименка та Р. О. Семенової. Т. 6. Вип. 5. Житомир, 2010.
- Сикорский И. А. Даровитость и талантливость в свете объективного исследования по данным психофизиологических коррелятивов. Киев, 1912.
- Холодная М. А. Эволюция интеллектуальной одаренности от детства к взрослости: эффект инверсии развития. *Психологический журнал*. 2011. Т. 32. № 5.
- Шадриков В. Д. Деятельность и способности. Москва, 1994.

Тема самостійної роботи: Диференціально-психологічні аспекти професійної діяльності

Завдання для самостійної роботи:

1. Опрацюйте теоретичні питання практичного заняття № 11

Рекомендована література

Ильин Е. П. Дифференциальная психофизиология. Санкт-Петербург, 2001.

Кондрашихина О. А. Дифференциальная психология. Киев, 2009.

Нартова-Бочавер С. К. Дифференциальная психология. Москва, 2003.